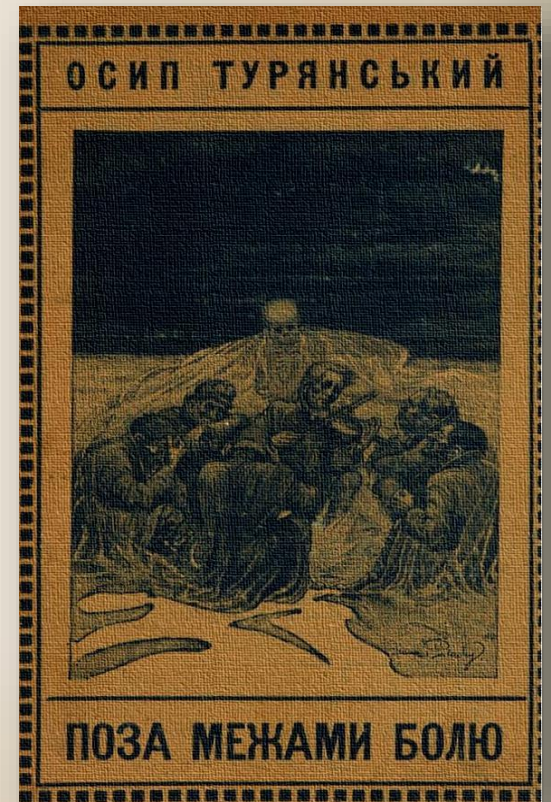

Тема : Осип Турянський "Поза межами болю"- поема у прозі. Загальнолюдські мотиви і гуманістичні цінності.

«Для творчої праці замало самого таланту. Поет мусить пройти найглибше пекло людського буття й найвищі небесні вершини людського щастя. Тоді його слово буде хвилювати, захоплювати, піднімати людську душу».

Осип Турянський

Народився 22 лютого 1880 року в селі Оглядів Львівської області у родині тесляра. За допомогою сільського вчителя вступив до Львівської української гімназії. Матеріальне становище сім'ї було важким, тому Осип заробляв гроші репетиторством і навчався.

Потім 1907 року закінчив філософський факультет Віденського університету, згодом захистив докторську дисертацію. Здобув науковий ступінь доктора філософії. Працював учителем середніх шкіл Галичини.

У літературі дебютував 1908 року новелами “Курка”, “Ей, коб були мене вчили”, “Де монце?” в альманасі віденської «Січі».

З 1910 року викладав українську мову та літературу в Перемишлянській гімназії. Того ж року одружився з дочкою депутата Віденського парламенту – Стефанією, згодом в них народився син.

Восени 1914 року був мобілізований в австрійську армію й відправлений на фронт Сербії.

У 1915 році потрапив до сербського полону. Пережите в сербському полоні відтворив у повісті-поемі «Поза межами болю» (1917).

Після повернення з Італії до Австрії викладав право у Віденському університеті, потім працював у Галичині, займався видавничою та педагогічною діяльністю.

У 1923 році Осип Турянський повернувся додому і працював директором Яворівської, Дрогобицької, Рогатинської гімназій, де викладав німецьку, французьку, латинську мови. Займався перекладами творів світових класиків.

28 березня 1933 року у Львові письменник помер. За життя його твори популярності не набули, а лише через 50 років його праця була гідно оцінена.

Відомі твори Турянського: повість-поема «Поза межами болю» (1917-1921), повісті «Дума пралісу» (1922), «Син землі» (1933), збірник оповідань «Боротьба за великість», комедія «Раби» (1927).

Історична довідка. На початку першої світової війни О. Турянського мобілізували до австрійського війська. У 1915 році він потрапив до сербського полону. Під час зимового відступу серби етапували засніженими горами 60 000 полонених, серед яких був і письменник. На цій виснажливій дорозі загинуло 45 000 людей. Товариші О. Турянського по недолі замерзли біля згасаючого багаття, а його, охопленого кригою і напівживого, знайшли сербські лікарі, що йшли позаду полонених. Серед лікарів був українець В. Романишин, який повернув письменника до життя. Ці події й покладено в основу повісті.

Час створення. 1917 рік. Письменник створив повість на італійському острові Ельба, куди був інтернований як офіцер австрійської армії. Повість вперше видано у Відні 1921 року німецькою мовою.

Жанр – повість

Тема: трагедія і жах подій Першої світової війни. Показ антигуманності війни.

Ідея: засудження війни, возвеличення духовного вдосконалення людини.

Літературний стиль твору – експресіонізм.

Повість “Поза межами болю” має підзаголовок “Картина з безодні”

Проблематика твору :

- держава й людина;
- війна й людина;
- війна й політичні амбіції верхівки;
- влада грошей;
- збереження духовності й моральних цінностей,
- ідея протесту проти війни

Повість “Поза межами болю” має присвяту “моїй дружині й моїм дітям”

Поема в прозі «Поза межами болю» О. Турянського стоїть на одному щаблі з найвідомішими творами про Першу світову війну Е.-М. Ремарка, А. Барбюса, С. Мірвіліса, Е. Хемінгуея, котрі воювали, як і О. Турянський на фронтах цієї війни.

Осип Турянський є водночас автором «Поза межами болю», оповідачем і героєм, виступаючи під прізвищем Оглядівський (мабуть, утвореного від назви його рідного села Оглядів), що у подальшій творчості письменника стане одним із його літературних псевдонімів.

Така *жанрова модель триєдиного образу митця притаманна поемі в прозі* й характеризується рівновагою між реальним середовищем й алегоричним вимислом. Письменник засуджує потворні явища життя, жорстокість війн і кровопролиття.

Головні герої твору:

Бояні (серб),

Сабо (угорець),

Ніколич (серб),

Штранцінгер (австрієць),

Пшилуський (поляк),

Добровський (українець),

Оглядівський (українець) – автор

Автор не даремно наголошує на національності солдатів:

- 2 з них — серби,
- 2 — українці,
- угорець,
- австрієць
- поляк.

У боротьбі за своє життя вони знаходять дружбу і стає зрозуміло, що люди, які відрізняються за походженням, нацією можуть знаходити спільне, чудово взаємодіяти між собою та залишатися людьми.

“Поза межами болю” композиція

Ліричний відступ. Про що йдеться у ньому? («Я і мої товариші впали жертвою жахливого злочину, це був злочин, якого люди і природи допустилися на нас і який і нас приневолив стати злочинцями супроти духа людства». «Я чудом остався між живими»). Тіні загиблих товаришів з’являються йому у сні і наяву. Автор призиває майбутні покоління українців до «вселюдського братерства і любові».

Експозиція. Похід військовополонених, жорстокість конвою.

Зав’язка. Семеро товаришів вбивають конвоїра, утікають. «Голод і мороз ведуть їх на стрічу смерті, і третій ворог – безнадійність. Вони не їли десять днів.»

Кульмінація. Як врятуватися? Потрібно розпалити вогнище, це значить зняти із когось одягу. Починається моторошний «танець смерті». Вирішують: хто впаде у «танці смерті» першим, з того і знімуть одягу. Першою жертвою під час «танцю смерті» падає Бояні.

Розвиток дії. Загибель кожного із товаришів Оглядівського: перший помер Бояні, далі – Пшилуський, Ніколич, Сабо, Штранцінгер, Добровський.

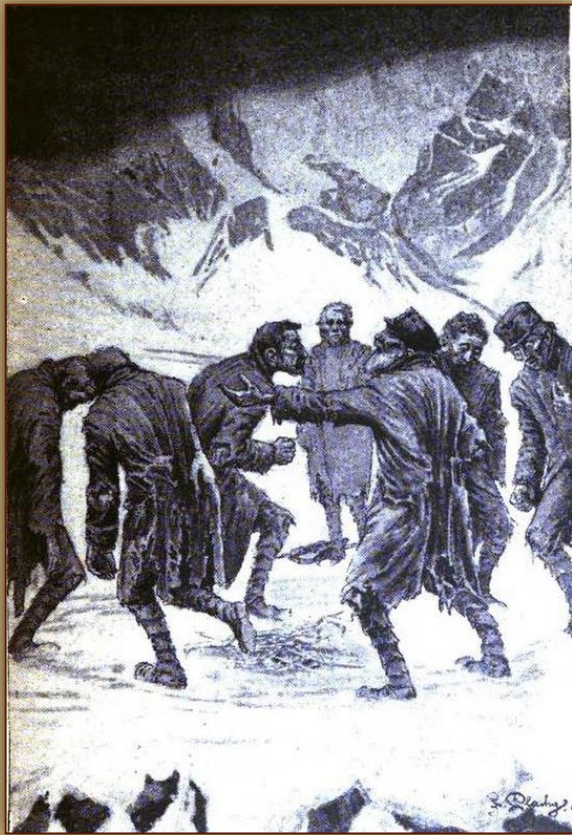
Розв’язка. Оглядівський, автор твору Осип Турянський, врятований.

Події у повісті “Поза межами болю” розгортаються у такій послідовності: убивство конвоїра – “танець смерті” – смерть Бояні – загибель Сабо – смерть Добровського – порятунок Оглядівського

У центрі сюжету — поневіряння військовополонених, колишніх солдатів австрійської армії, сімох друзів у нещасті: Штранцінгера, Добровського, Ніколича, Саба, Бонні, Пшилуського та Оглядівського (саме від особи останнього ведеться розповідь). У передньому слові автор зазначає, що вони стали жертвою злочину: **«Це був злочин, якого люди і природа допустилися на нас і який і нас приневолив стати злочинцями супроти духа людства».**

Утікши від охоронців, чоловіки опиняються наодинці з дикою природою, де лише сніг, холод, голод і жодної живої душі. Найбільша небезпека для втікачів — замерзнути в лютий зимовий мороз. Письменник досить точно використовує оксюморон, щоб передати весь жах ситуації, в яку потрапили герої твору: **«Ідуть живі трупи по трупі природи».** Здається, що й природа відвертається від нещасних людей: **«Чорні хмари закрили заздрісно сонце і блакить неба й повисли над ними, як велетенські чорні крила всесвітнього духа знищення».** І далі ті ж хмари — «як казочні упирі». Чи не вперше в українській літературі письменник використовує природу не як тло чи опис, суголосний подіям, а як караючу ворожу силу. Лише в передсмертному маренні природа змінюється у свідомості людини: **«Синє небо любо й приязно сміється...»**

У кожного з сімох учасників двобою зі смертю була власна життєва дорога, але безжальний вихор війни перетнув їхні долі, і тепер, коли «ніхто й нічо не відзивається на голос болю і туги їхнього серця», раптом ніби саме собою назріває страшне рішення: хтось із них мусить померти, а решта розпалить вогнище з його вбогої одежини й таким чином урятується.

Добровський зауважує: «Прокляте те життя, в котрому слабкий мусить згинуть, щоб дужчий міг жити». І це стосується не лише їхньої ситуації, це проектується на весь недосконалий світ, що може кидати цілі народи у війну, ввергати їх у коло насильства не заради захисту власної домівки, а заради амбіцій великих можновладців.

Щоб зігрітися, колишній аранжер світських балів Добровський влаштовує химерні й жахливі за своєю суттю танці з уявними «дамами», це дає змогу уявити себе в минулому, віднайти ті острівці, за які гарячково чіпляється свідомість на межі божевілля. Цей дивний танець забирає останні сили, а разом з ними і життя молодого хлопця Бояні. Та завдяки його смерті шестеро тих, хто лишився, мають бодай мізерний шанс вижити. Голод діймав кожного, проте спроба їсти людське м'ясо нічого не дала: кожен волів померти, але не стати людожером. Навіть у такій ситуації людська гідність узяла гору над неміччю людської плоті.

Біля вогнища кожен герой розповіді постає як особистість в екстремальній умові:

- мовчазний сліпий Штранцінгер у відчаї і з бажання віддати останнє спалює у вогнищі свою скрипку («Оця скрипка — це його очі»);
- Сабо рве банкноти, що їх підступним чином здобув на війні, і розмірковує, що то значить мати гроші;
- Оглядівський (оповідач) марить дружиною і синочком;
- Добровський (колишній організатор світських балів) біля вогнища філософськи зауважує: «Ми вже не маємо гроші і також не потребуємо гроші. Тепер ми стали людьми».

Оптимістично звучать слова Добровського наприкінці твору, звернені до оповідача, а насправді до кожної людини: ***«Коли у тьмі і в хаосі, в якому ми мучимося, тліє іскра якої-небудь ідеї, то твоя огненна любов до життя й до його вищих цінностей переможе смерть».***

Тож попри трагічність зображуваних подій провідна ідея перемоги духа над матерією яскраво втілена через засоби експресіонізму.

Проклинаючи тих, хто започаткував цю війну, друзі приходять до думки, що майбутнє людства у братерстві, здруженні народів.

«Хай би боги, царі і всі можновладці, що кинули людство у прірву світової війни, перейшли оце пекло мук, у якому люди караються!»

Можливо, тоді все на світі стало б інакшим, добрішим: ***«Тоді боги стали б людьми, а люди братами»***.

Як докір усій спільноті людей звучить авторське питання: ***«Навіщо ми, люди, вбивали людей?»***

Гуманістичний пафос поеми у прозі, його вселюдська значимість врешті створюють передумови пошуку позитивних ідеалів, без яких людство не може існувати, бо це є запорукою поступу у всеосяжному масштабі.

